

Najvjerniji posjetitelji, detalj atmosfere iz predvorja Olimpijskog muzeja, lipanj 1998.

snimio: J. P. Maeder

Muzej je također sudjelovao u 10.000 javnih i privatnih priredaba, uključujući: 3 svjetska sajma skupljača, 4 olimpijska tjedna, 31 međunarodni simpozij, konferenciju i seminar povezan s olimpijskim pokretom, 10 službenih svečanosti MOO-a, 19 javnih predavanja i diskusija, 23 muzička koncerta. Olimpijski muzej u Lausanni objavio je 23 kataloga i studije te 14 brojeva Olimpijskog magazina; bio je uključen i u 17 zajedničkih izdanja.

Muzej zapošljava 66 osoba. Dobit od njegovih djelatnosti iznosi 6 milijuna franaka.

Prijevod s engleskog: Tomislav Pisk

TEČAJEVI PREVENTIVNE ZAŠTITE MUZEJSKIH ZBIRKI

Želimir Laszlo

Muzejski dokumentacijski centar

Zagreb

Zamislite muzej posvećen doseljenju Hrvata na ove naše prostore. U njemu je izložena odjeća, alat, oružje, ukrasi, stambena oprema, drveni kipovi poganskog boga Paruna i drugih bogova, demona, vila i još štošta drugo. Nemoguće, reći ćete, od svega nabrojenog ostalo je tek ponešto mukotrпно prikupljeno arheološkim istraživanjima. Točno – predmeti su u međuvremenu propali, posebno oni građeni od lako propadljivih materijala, primjerice tekstila. Ali da je u ono vrijeme bilo preventivne zaštite i muzejskog pokreta, svi nabrojani predmeti bili bi nam pred očima. Zamislite dalje da smo u godini 3000! Zanima nas način života, odjeća, i svi drugi mogući predmeti iz doba protoznanstvene i protodemokratske ere čovječanstva s kraja drugog tisućljeća, poblize iz druge polovice 20. stoljeća. Ništa lakše, otputovat ćemo u Bonn i tamo u muzeju pregledati sve predmete koji nas interesiraju. U tome svojevrsnome muzeju tada novije povijesti, a sada daleke prošlosti, sačuvan je velik dio predmeta iz druge polovice 20. st. Sačuvane su uniforme, ulični natpisi, onodobni modni predmeti itd.

Od vremena doseljenja Hrvata do danas i od danas do hipotetične znatizelje Zemljanina u 3000. godini proteklo je ili će proteći otprilike isti broj stoljeća. Možemo s priličnom sigurnošću tvrditi da će većina predmeta u našim ovovremenim muzejima biti dostupna naraštajima i za tisuću godina, a većina je predmeta iz naše prošlosti nestala. Očuvanje muzejskih predmeta zadatak je preventivne zaštite ili preventivne konzervacije. Radi se o stvaranju takvog okoliša predmetima u kojem oni ne propadaju ili im je propadanje znatno usporeno. U davna vremena nije bilo muzeja i nije bilo preventivne zaštite. Zato ni nema većine predmeta i zato tako malo znamo o životu naših predaka. Ta želja da se sačuvaju predmeti koji svjedoče o životu ljudi je u temeljima muzejskog pokreta u posljednja dva stoljeća. To je i motiv zbog kojeg muzej u Bonnu u apsolutno kontroliranim mikroklimatskim uvjetima, u nevjerojatno sofisticiranom sustavu protupožarne i protuprovalne zaštite, s nevjerojatno razrađenom strategijom i taktikom borbe protiv prašine i još tisuću drugih sitnica – čuva predmete kao što su uniforme, koje su se još nedavno nosile, ili modne odjevne predmete kakvi se ponegdje još nose ili natpise ulica kakve još uvijek nalazimo po njemačkim gradovima. Preventivna zaštita služi sprječavanju propadanja predmeta. Ona stvara takvu okolinu predmetima u kojima oni ne propadaju ili vrlo sporo propadaju. Propadanje je prirodni proces, a preventivna zaštita ili konzervacija je zato svojevrsni rat protiv prirodnih procesa. Za

onog hipotetičnog znatiželjnika u 3000. godini u nekoliko katova pod zemljom u Bonnu čuvaju se svakodnevni predmeti. U muzejima mjera vremena za čuvanje predmeta nije 10 godina, 100 godina nego su u pitanju tisućljeća. Predmete u muzejima treba sačuvati najmanje za nekoliko narednih tisućljeća. Zato preventivna zaštita ili preventivna konzervacija ima za muzeje veliko značenje. Bez nje muzeji gube dio smisla postojanja. Ako muzeji ne čuvaju predmete za naredne naraštaje, onda oni ne ispunjavaju temeljnu funkciju zbog koje postoje. Prema tome bilo bi očekivati kako će preventivna zaštita imati prirotet u svim muzejskim poslovima. No, očekivanje i logika su jedno, a realnost nešto sasvim drugo.

U dvadesetak posljednjih godina spoznaje o tome što najviše škodi predmetima i što uzrokuje njihovo propadanje, a onda i kako propadanje spriječiti, višestruko su napredovale i dobile znanstvenu potvrdu. Nema nikakve dileme da su kiselost i s njom u vezi i prašina, nepovoljna mikroklima, loše skladištenje, nepravilna manipulacija i sl. uzroci ubrzanom propadanju. Ovim uzrocima treba pribrojiti požar, rat, krađe, namjerne devastacije, dakle, one kojima je uzrok čovjek i elementarne nepogode. Za sve uzroke propadanja pronađeni su načini zaštite i zna se kako ih otkloniti ili moguću štetu smanjiti na najmanju mjeru. Za primjenu mjera preventivne zaštite potrebna su nova znanja. Treba znati što i kako primijeniti, kako postupati. Zato je MDC u početku u suradnji sa Škotskim muzejskim savjetom, a potom samostalno koncipirao tečaj o preventivnoj zaštiti namijenjen kustosima. Tečaj svojim sadržajima obuhvaća ili nastoji obuhvatiti sva područja preventivne zaštite. Evo tema: Procjena, vanjski okoliš muzeja; arhitektonski elementi i stanje zgrade; unutarnje okruženje; stanje predmeta; održavanje zgrade; štete koje uzrokuje okolina, temperatura; relativna vlažnost; svjetlost; onečišćenje; biološko propadanje; nametnici, gljivice i plijesan; Fizička oštećenja, unutrašnje strukturne slabosti predmeta; dodir sa štetnim materijalima ili tvarima; iskrivljavanje i fizička prenapetost materijala; gamad, korozija ili plijesan; prenatrpani izložbeni i spremišni prostori; nespretno rukovanje i loša obaviještenost o preventivnoj zaštiti; Fizička oštećenja, nesreće – požar, poplava, provala i sl. Profesionalna zaštita i upravljanje muzejom, znati kada treba pozvati profesionalnog restauratora; stvaranje plana zaštite; izrada pismenog plana skupljanja muzejskog materijala; izrada plana djelovanja za slučaj katastrofe; korištenje mogućnosti za daljnje stručno usavršavanje; Plan zaštite i njegova važnost u očuvanju i zaštiti zbirke i predmeta; Zaštita od provala i krađa. Svaki polaznik dobio je Priručnik za tečaj. Priručnik sadržava: Uvod, Bilješke za sudionike i Stenogram video vrpce: opseg 19 stranica, umnoženih fotokopiranjem i uvezanih spiralom. Uz Priručnik svaki polaznik tečaja je dobio paket tekstova koji se mogu koristiti kao priručnik. Paket sadržava poglavlja: Restauriranje nije alternativa preventivnoj konzervaciji; Praktični

prijedlozi za unapređenje preventivne konzervacije u muzejima; Relativna vlažnost zraka, utjecaj na zbirke i praktični načini zaštite; Standardi i konzervatorske smjernice za Transporte umjetnina i izložbe, i Sustavi slaganja slika u sobama za čuvanje - opseg 65 stranica umnoženih fotokopiranjem i uvezanih spiralom. Paket ovih tekstova također je dobio svaki polaznik tečaja. Tijekom tečaja koristio se video zapis Škotskog muzejskog savjeta.

Održano je nekoliko tečajeva u Zagrebu, te po jedan u Osijeku, Varaždinu i Jursićima u Istri.

Možemo reći da je stotinjak kustosa zagrebačkih, te dvadesetak kustosa slavonskih, zagorsko-podravsko-međimurskih i isto toliko istarskih muzeja, steklo osnovna znanja iz preventivne zaštite. Znanje, međutim, nije dovoljno.

Njega treba primijeniti, a da bi se to moglo, treba raspolagati sredstvima za njegovu primjenu. Radi se o suvremenim besiselinskim materijalima (besiselinski papiri, folije, kartoni...), mjernim instrumentima, aparatima za regulaciju mikroklime i sl. U gradu Zagrebu, zahvaljujući Uredu za kulturu i znanost, dvije godine sustavno su muzeji opskrbljivani prvim količinama potrebnih materijala i opreme. Na žalost, u posljednje dvije godine bilježi se zastoj. U drugim krajevima Hrvatske nije učinjeno ništa ili vrlo malo. Takvu situaciju treba hitno mijenjati i tu je uloga Ministarstva kulture presudna. Programi postoje, tečajevi su već uhodani, interes postoji, problem je samo novac, i to sitni. Očekivati od lokalnih zajednica, županija, gradova i općina da financiraju ovako usko stručnu i specijaliziranu aktivnost svojih muzeja u našim uvjetima, pokazalo se – iluzijom. Zbog opće važnosti teme jedino je Ministarstvo kulture ono mjesto koje bi moglo pokrenuti cijeli proces. Trebalo bi tečajeve preventivne zaštite održati u Dubrovniku, Splitu, Zadru, Rijeci, Slavanskom Brodu i vjerojatno još ponegdje.

No tečajevi preventivne zaštite, iako su sami po sebi korisni, svoj puni smisao mogu steći, kako rekosmo, samo i jedino primjenom stečenog znanja. Stoga bi tečajeve trebali slijediti dodatni naponi u planiranju preventivne konzervacije i dodatni naponi oko nabave potrebnih materijala i aparata. Sve to mora biti povezano i sustavno provođeno. Ironija je da se i u onim rijetkim slučajevima kada se na stranu stave neka sredstva za preventivnu zaštitu ona potroše za restauraciju predmeta koje treba hitno spasiti. Neka od njih su propala upravo zbog neprimjerenog čuvanja, a onda ona za restauraciju "pojednu" novce od preventivne zaštite, pa će zbog loše zaštite drugi predmeti propasti, pa će i oni "pojesti" novce od preventive i tako u krug stalno i u nedogled. Tisuću puta treba ponoviti: preventivna zaštita, preventivna konzervacija je najbolja i najjeftinija zaštita. Restauracija je najskuplja i najlošija zaštita. Tisuću puta je bolje očuvati predmet nego dopustiti njegovo propadanje i onda masno platiti restauriranje. Restauriranje je

nužno zlo koje se primjenjuje onda kada je predmet već oštećen. Uz to svako restauriranje nužno ide na štetu originalnosti i autentičnosti predmeta.

Korisnost tečajeva preventivne zaštite provjeravana je anketom neposredno po njihovu završetku. Polaznici su tečaju dali izvrsne i vrlo dobre ocjene, ali u odgovoru na pitanje koliko će stečena znanja moći primijeniti u svom radu – većina je bila skeptična, upravo s obrazloženjem kako u svom muzeju neće naići na razumijevanje i kako će nedostajati sredstva. Anketa je sadržavala i pitanja o potrebi specijaliziranih tečajeva i gotovo svi polaznici su bili zainteresirani za njih. Stoga smo u MDC-u za 1999. godinu predložili razradu i održavanje tečaja preventivne zaštite slika, kao prvog u nizu. Nadamo se da ćemo u namjeri uspjeti, ali ni izdaleka nismo sigurni u to. Važnost preventivne zaštite još nije opće mjesto u glavama muzealaca ili pak administracije koja odlučuje o financiranju muzejske djelatnosti.

Na kraju, nova znanja iz preventivne zaštite ne mogu škoditi nikome, mogu samo pomoći boljem čuvanju muzejskih predmeta i zbirki, ali moramo biti svjesni da jedino stalnim, upornim i koordiniranim nastojanjima možemo izaći iz spomenutoga začaranoga kruga. Treba se nadati kako će to shvatiti svi, i financijeri muzejske djelatnosti i muzejske uprave. Tko zna, možda ćemo ipak unatoč svemu uspjeti većinu predmeta u našim muzejima sačuvati do 3000. godine za onoga našega hipotetičnog radoznalca koji daje dio smislenosti naših današnjih muzejsko-zaštitarskih nastojanja.

Summary:

Courses in the preventive protection of museum collections

In order to apply preventive protection measures we need new knowledge, so that the Museum Documentation Centre, initially in co-operation with the Scottish Museum Council, and later independently, conceived a Course on Preventive Protection intended for curators.

The subjects in the course aim to encompass all the fields of preventive protection dealing with the themes: Evaluation, Environmental Damage, Physical Damage, Professional Protection and Museum Management, Protection Plan, Protection from Theft and Burglary.

Every person taking the course received a Course Handbook, a set of texts, and during the course we made use of video recordings by the Scottish Museum Council.

The courses were held in Zagreb, Osijek, Jurišići (in Istria), and they also need to be organised in Dubrovnik, Split, Zadar, Rijeka and Slavonski Brod.

The usefulness of courses in preventive protection was checked by means of surveys immediately after the courses.

POKRETNI MUZEJI – PROFITNI CENTRI – ZA VAŠU MUZEJSKU KOMUNIKACIJU?

Tončika Cukrov

Muzejski dokumentacijski centar

Zagreb

Seminar dr. Cornelia Meran, 16. lipnja 1998., Muzej grada Zagreba; organizacija Muzejski dokumentacijski centar (suradnja s Muzeoforumom, Skupnost muzejev Slovenije seminar u Ljubljani, 15. lipnja 1998.)

Pokretni muzeji” i “muzejski koferi” bili su glavna tema seminara dr. Cornelia Meran¹ (ZOOM Kindermuseum Wien, Austrija) održanog 16. lipnja 1998. u prostorima Muzeja grada Zagreba. Ovo je bila prilika da se muzejski pedagozi i djelatnici koji se bave prezentacijom muzeja u javnosti upoznaju sa sve popularnijim suvremenim načinom muzejske komunikacije.

Govoreći o muzejskoj komunikaciji, koja je bila tema prvog dijela seminara, dr. Meran ukazala je da su “pokretni muzeji” i “muzejski koferi” dio šire komunikacijske strategije muzeja općenito. Posjetiteljima se tim načinom predstavljaju muzejski programi izvan muzeja, i to ne u smislu zamjene već s ciljem poziva za dolazak u muzej. To su prvi pokušaji učenja s objektima koji imaju svrhu i primjenu upoznavanja s muzejom, a istodobno mogu predstaviti posebne izložbe ili ciljane teme. Prezentacija “muzejskog kofera” organizira se za određenu publiku, a radi se direktno s manjim brojem ljudi. Najčešći korisnici jesu djeca školske dobi. Međutim, dr. Meran ima iskustva i u radu sa starijim osobama, sa sponzorima s kojima se na taj način uspostavlja dublja suradnja, s publikom na sajmovima i u trgovinama, s osobama koje žive u ruralnim krajevima kojima su muzeji daleko, te s osobama s posebnim potrebama.

Komunikacija tijekom prezentacije “muzejskog kofera” je dvosmjerna, pošiljatelj informacije i primatelj su u aktivnoj ulozi. To je drukčije od klasičnog mas-komunikacijskog načina djelovanja za koji je karakteristična jednosmjernost informacije. Korisnik u tom slučaju ima mogućnost razgovora s kustosom / muzejskim pedagogom, dodirnuti predmete iz “muzejskog kofera” (kopije, originale), doživjeti njihovu veličinu, materijal, strukturu, temperaturu, boju ... Takvo iskustvo je potpunije i osigurava, prema podacima dr. Meran, da se trajno zapamti 90 posto pruženih informacija. Ovakav rad omogućava vježbanje osjetila, izražavanje, percepciju – um uspostavlja veza između onog što misli i osjeća...